

УДК 811.531'342.2

Охріменко В. О.

ОНОМАТОПЕЇЧНА ЛЕКСИКА ЯК ПРЕДМЕТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ)

Статтю присвячено вивченню ономотопеїчної лексики в сучасній корейській мові. У роботі здійснено комплексний аналіз наявних досліджень звуконаслідування у корейській мові. Проаналізовано основні моделі ономотопеїчних слів з урахуванням їх фонетичних та семантичних особливостей. Наведено типи слів кожного класу та розглянуто їх будову.

Ключові слова: ономотопея, ономотопеїчна лексика, звуконаслідувальні слова, корейська мова.

Охрименко В. А. Ономотопеїческая лексика как предмет лингвистического исследования (на материале современного корейского языка). – Статья.

Статья посвящена исследованию ономотопеической лексики современного корейского языка. В работе проведен комплексный анализ существующих исследований звукоподражания в корейском языке. Проанализированы основные модели ономотопеических слов с учётом их фонетических и семантических особенностей. Рассмотрены типы слов каждого класса и их строение.

Ключевые слова: ономотопея, ономотопеїческая лексика, звукоподражательные слова, корейский язык.

Okhrimenko V. O. Onomatopoeic lexis as a subject of linguistic study (based on the material of modern Korean language). – Article.

The article is dedicated to the study of onomatopoeic lexis of a modern Korean language. The paper presents a comprehensive analysis of current studies on sound symbolism in Korean language. The research analyzes the essential and basic models of onomatopoeic words considering their phonetic and semantic peculiarities and performs a revision of word types of every class and its structural composition.

Key words: onomatopoeia, onomatopoeic lexis, sound symbolism, Korean language.

Звуки оточуючого нас природного середовища постають як абсолютно ідентичні для органів сприйняття людиною будь-якої національності. Шелестіння листя, дзюрчання води, курликання журавлів є однаковими повсюди у світі. Різними ці звуки постають лише в мовах, оскільки ідентифікуються і репродукуються мовцями залежно від особливостей їхньої рідної мови, будучи пропущеними крізь призму (іноді дуже своєрідну) тієї чи іншої конкретної мови: її фонетичну і фонологічну системи; стереотипні фонетико-семантичні асоціативні зв'язки, притаманні мовній свідомості будь-якого історично сталого колективу мовців; специфіку звичних з дитинства для мовців артикуляційних рухів їх мовленевого апарату тощо [10, 28].

Вивчення ономотопеї посідає значне місце у вирішенні надзвичайно важливих мовознавчих питань, зокрема проблеми мотивованості знака та походження мови. Отже, інтерес мовознавців, що виявляється до цього мовного явища, є цілком закономірним. Пропоновану статтю присвячено розгляду ономотопеїчних слів сучасної корейської мови, яка постає як одна з найбагатших мов світу щодо такого виду лексики.

Дослідження ономотопеї, в якій віддзеркалюється подібність або схожість між позамовною реальністю і її відтворенням у мові, – це одна з традиційних тем лінгвістичних досліджень. Серед видатних лінгвістів, які в своїх працях приділяли значну увагу явищу звуконаслідування можна відзначити В. фон Гумбольдта, Ф. де Соссюра, О.І. Бодуена де Куртене, М.С. Трубецького, Л. Блумфілда, Е. Бенвеніста, О.О. Потебню, Л.В. Щербу, Р. Якобсона та ін.

Осмиленню цієї проблеми в українському мовознавстві сприяли роботи Л.І. Мацько [7; 8]. Згадування про звуконаслідувальні слова можна знайти також і у працях Т.М. Возного [1], Є.А. Карпіловської [9], що присвячені словотвору східнослов'янських мов. У зазначених працях авторами були зроблені спроби простежити словотвірну та семантичну структуру дієслів звуконаслідувального походження у східнослов'янських мовах. Типологічні особливості звуконаслідувальних слів досліджує І.О. Гаценко [4]. У всіх роботах увага дослідників звертається передусім на звуконаслідувальні слова як на наочний приклад мотивованості мовного знака.

Корейська мова надзвичайно цікава з точки зору дослідження ономотопеїчної лексики. У теоретичному плані цей лексичний пласт привертає увагу через наявність низки ознак, які виокремлюють його в окремий лексичний клас, при цьому далеко не обмежений словами на позначення наслідування звукових явищ позамовної реальності, але й такий, до складу якого входить мовне зображення зорових і інших сенсорних відчуттів, механічних впливів, динамічних станів, психологічних і інших характеристик людини.

Питання, пов'язані з природою і принципами функціонування ономотопеїчної лексики в корейській мові, частково досліджуються у роботах корейських лінгвістів [14; 17; 21], а також у зарубіжній корейстиці [5; 13; 15; 16]. Подекуди ці питання були об'єктом досліджень і на теренах колишнього Радянського Союзу [11; 12]. Проте досі не існує комплексного дослідження структурно-семантичних особливостей, а також специфіки функціонування ономотопеїчної лексики у корейській мові.

Саме тому актуальність нашого дослідження зумовлюється комунікативною значущістю та частотністю використання ономатопеїчної лексики у сучасній корейській мові, ступенем її представленості у національній картині світу і, насамперед, у розмовно-побутовому стилі корейського мовлення.

Методика пропонованого в цій статті дослідження має комплексний характер, що зумовило паралельне застосування цілої низки відповідних методів наукового дослідження мовного матеріалу. Зокрема описового методу, який дав змогу висвітлити таксономічний аспект проблематики, а також методів контекстуального, компонентного, аналізу, використання яких уможливило здійснення дослідження корейської ономатопеїчної лексики в семасіологічному та функціональному аспектах.

Мета дослідження полягає у вивченні явища ономатопеї у сучасному корейському мовознавстві, а також в обґрунтуванні поширення ономатопеїчної лексики у сучасній корейській мові.

Як стає зрозуміло зі вступної частини, об'єктом дослідження постає ономатопеїчна лексика сучасної корейської мови. Предметом дослідження в пропонованій статті є структурні й семантичні особливості ономатопеїчної лексики сучасної корейської мови.

Залучений до дослідження матеріал – це ономапи, зафіксовані в письмових джерелах, перш за все у тлумачних, спеціальних енциклопедичних словниках, а також узяті з національного корпусу корейської мови.

За спостереженнями відомого російського лінгвіста С.В. Вороніна, звуконаслідування (ономапея) – це закономірний, недовільний, фонетично мотивований зв'язок між фонемами слова та звуковою (акустичною) ознакою денотата (мотивом), що лежить в основі номінації [2, 16], умовна словесна імітація звуків оточуючого світу засобами певної мови [3, 25].

У дисертаційному дослідженні І.О. Гаценко звуконаслідувальні слова визначаються «як самостійна категорія слів, яка має однотипну будову, численні варіанти, особливу структуру, словотвір» [4, 5]. На думку дослідниці, звуконаслідувальна лексика має свою історію та зумовлена буттям і мисленням людини.

Досліджуючи фонетичну вмотивованість слова, В.В. Левицький наголошує, що одне і те ж звучання передається у різних мовах подібним, проте не ідентичним набором фонем [6, 297]. З огляду на це особливості відтворення ономапів оригіналу засобами мови-сприймача представляють цікавий матеріал для лінгвістичного дослідження.

У корейській мові всередині цілісної категорії ономатопеїчної лексики виділяються дві семантичні групи – *образотворчі слова* (의태어), які

імітують рух і зовнішній вид предмета, і *звуконаслідувальні слова* (의성어), що імітують звуки людей, тварин, птахів, тощо [18, 33]. Обидві категорії винятково широко представлені в корейській мові, і досі не були предметом детального дослідження навіть у корейському мовознавстві. Відомості, надані з цього питання деякими лінгвістами, носять дещо уривчастий характер і не можуть повною мірою компенсувати відсутність спеціального дослідження.

Як зазначають дослідники [19; с. 20], відмінність між звуконаслідувальними і образотворчими словами корейської мови полягає у такому: *образотворчі слова* наслідують рух або зовнішній вигляд предмета, наприклад, 밤하늘에 별들이 반짝반짝 빛나고 있었다 (досл.: у нічному небі сяяли зірки, де образотворче слово 반짝반짝 імітує мерехкотіння, сяяння зірок); 그 사람은 술에 취해 비틀비틀 걸었다 (досл.: та людина сп'яніла і йшла похитуючись, де 비틀비틀 імітує і акустично передає рухи невпевненої, сп'янілої ходи людини); 그 영화를 보고 너무 슬퍼서 눈물을 툭툭 흘렸습니다 (досл.: оскільки фільм, який я переглядав, був дуже сумний, у мене полилися (закапали) сльози, де образотворче слово 툭툭 у парі із дієсловом 흘리다 (проливати) набули відтінку «сльози покотилися/посипалися градом»); 우박이 지붕위에 우두둑우두둑 떨어진다 (досл.: град зі стукотом падав на землю, де 우두둑우두둑 вживається для підсилення опису того, наскільки важкими і інтенсивними є опади у вигляді граду); 시냇물이 졸졸 흐른다 (досл.: дзюрчить струмочок, де 졸졸 використано для передачі рухливості води, дзюрчання). Іншу групу ономатопеїчної лексики складають звуконаслідувальні слова, які імітують звуки людей, тварин, птахів, об'єктів неживої природи, тощо, наприклад, 동생이 감기에 걸렸지 밤새도록 쿨쿨쿨 기침을 했다 (досл.: брат захворів і всю ніч важко, хрипло кашляв, де звуконаслідувальне слова 쿨쿨쿨 передає важкий, ускладнений хрипом кашель); 옛취 (звук, подібний до нашого апчі)» 쫄쫄 (звук поцокування, клацання, який відтворюється за допомогою язика і передає відтінки від здивування, обурення до непогодження зі словами співрозмовника тощо); звуки істот і природних явищ, такі як 야옹야옹 (мяу-мяу), 멍멍(гав-гав), 음매음매 (му-му), 쿵 (бах, бум, бац), 풍덩(плюх, шубовсь у воду), 따르릉 따르릉 (звук велосипеда, що сигналізує), 칙칙 푹푹 (звуки потягу під час руху), 우적우적 (звук хрустоту чипсів, або чогось хрумкого), 꿀꺽 꿀꺽 (звуки, які імітують швидке випивання напоїв, схоже на ковть-ковть в українській мові).

Отже, звуконаслідувальні слова – це слова, які імітують звук: звуки тварин, предметів, явищ природи і т.ін [20, 80]. Тобто це звуконаслідувальна лексика з так званим акустичним денотатом, наприклад, 멍멍 mong mong (гав-гав), 땡땡 tteng

tteng (дзень-дзень), 탕탕 thang thang (пах-пах), 꿀꺽 꿀꺽 kkulkkok kkulkkok (ковть-ковть).

Образотворчі слова – це ті, які передають образ, звучання і вид дії, тобто це звуко-символічні слова з неакустичним денотатом. Однак в корейській мові в одному слові рідко можна зустріти поєднання образу і звуку. Як приклади таких слів, можемо навести таке: 아장 아장 ajang ajang (шкунтильгати), 엉금 엉금 ungum ungum (повільно повзти), 번쩍 번쩍 ponjjok ponjjok (блищати), 대굴 대굴 taegul taegul (котитися), 방긋 방긋 bangut bangut (трішки посміхатися).

За рідкісним винятком образотворчі слова можуть переходити у звуконаслідувальні, оскільки звуконаслідування носить умовний характер. Образотворчі слова у своєму звучанні умовно відтворюють слухові враження, копіюють рухові образи або передають смакові, дотикові, нюхові, і більш складні внутрішні відчуття [19, 50]. Звукова символіка у звуконаслідувальних словах носить інший характер, ніж у образотворчих. Звуконаслідувальне слово власне звучанням своїм відтворює звук [20, 70]. Образотворчі слова мають своєрідну звукову структуру і схильні до таких явищ, як сингармонізм, чергування звуків та повторення основ.

Для носіїв корейської мови значення загальноприйнятих звуконаслідувань зрозуміле і поза контекстом. Так, будь-який носій корейської мови без зусиль зрозуміє, що виражають такі звуконаслідувальні слова, як 댕댕 (dong-dong), 하하하 (ha-ha-ha), 멩멍 (mong-mong), 야옹 야옹 (yaong-yaong) або такі образотворчі слова, як 졸졸 (djol djol), 새큰새큰 (sekhun sekhun), 강충 강충 (kkang chung kkang chung), 벌벌 (pol pol), 칙칙폭폭 (chikchik phokphok) тощо.

Обидві групи мають як загальні, так і відмінні риси. І образотворчі, і звуконаслідувальні слова виражають, але не називають звукові й рухові образи. Відмінність між ними полягає у тому, що звуконаслідувальні слова передають звуки істот або природних явищ, а образотворчі слова дають уявлення про рухи, дії цих істот або явищ. У нашому дисертаційному дослідженні ми розглядатимемо ономатопої сучасної корейської мови в межах образотворчих і звуконаслідувальних слів, об'єднуючи їх одним загальним поняттям – «ономапої лексика».

Значна частина звуконаслідувальних та образотворчих слів постає як складні утворення. Проте будова складних звуконаслідувальних і образотворчих слів має свою специфіку, яка відображає їх особливий морфологічний розвиток. Своєрідність структури таких слів слугує однією з вагомих підстав для виділення їх в особливу лексичну категорію. Проте висловлювання окремих авторів щодо питання структури звуконаслідувальних і образотворчих слів уривчасті і вельми

суперечливі. Одні [17; 20] відносять образотворчі і звуконаслідувальні слова до прислівників, інші розглядають їх як особливий розряд слів [21, 38], а дехто [19] навіть виключає їх з розряду прислівників і включає до вигуків. Але це не зовсім вірно, оскільки вигуки – це розряд слів, який слугує для найкоротшого вираження почуттів і вольових імпульсів без найменування цих почуттів. Що ж до звуконаслідувальних слів, то вони не виражають певних почуттів, виявів волі і т.і, хоча і володіють великим стилістичним різноманіттям експресій.

Дані про структуру ономатопоїв корейської мови видаються вельми суперечливими, тому для вибудови власної концепції розглянемо більш детально структурні особливості звуконаслідувальної лексики корейської мови.

Так, відповідно до останніх досліджень [12; 16], корейська ономатопоїчна система має багатий інструментарій варіювання відтінків значення в плані структури ономатопоїв. У корейській мові ономатопоїчні слова утворюються за допомогою так званої основи – початкового кореня, до якого приєднуються нові утворення – нарощування. Нарощування можуть поставати як окремі приголосні, наприклад, [k], [t], так і склади. Розподіляються вони окремо для звуконаслідувальних, дієслівних і ад'єктивних коренів і також можуть варіюватися.

У більшості корейських ономатопоїв, які мають більш ніж один склад, як стверджує С. Мартін [16], характерними є дериваційні суфікси. У таких ономатопоїях можуть мати місце римовані повтори, парні сполучення, а також спеціальні морфемні сполуки, що можуть передавати прискорену дію. Усі інші більш мілкі структурні особливості ономатопоїв розглядаються при цьому в рамках загальної категорії варіювання. Наприклад, це сто-сується подовження приголосних, що передають більш тривалу дію або явище (наприклад, 강충 강충 (kkang chung kkang chung), 꿀꺽 꿀꺽 (kulkkok kulkkok), 철썩철썩 싸아아아 (cholsok cholsok swaaa)).

У своїх роботах деякі дослідники [12; 16] вказують також на існування закономірностей у використанні варіантів приголосних, що передають різний ступінь інтенсивності ознаки. Варіювання голосних в корейській ономатопої означає не взаємовідношення з іншими словами, а виключно нюанси значення, тобто мають не синтаксичну, а лексичну природу.

Звуконаслідувальні та образотворчі слова утворюються різними способами: чергуванням голосних і приголосних звуків, шляхом повтору, стягнення основи, нарощення кореня [17, 216]. Загальноприйняті звуконаслідування у корейській мові мають постійний фонемний склад, наприклад, 야옹야옹 (yaong-yaong), 멩멍 (mong-mong), 구구구 (gu-gu-gu), 댕댕 (dong-dong), 하하하 (ha-ha-ha).

Наведені приклади свідчать, що у загальному плані формальна структура ономотопів може бути представлена як дворівнева: по-перше, це елемент, у якому зосереджено фонетичне вираження образу, який передає ономотоп (у подальшому дисертаційному дослідженні – ядро), а, по-друге, інші елементи (суфікси, префікси), що оформлюють ядро при утворенні лексичної одиниці.

На завершення хотілося б відмітити, що практично всі корейські дослідники ономотопії розуміли і розуміють під цим мовним явищем та відповідним терміном (чи термінами), яким це явище позначається, те ж саме, що і їхні європейські та вітчизняні колеги, а саме – закономірний фонетично мотивований зв'язок між звуковим складом слова й акустичною ознакою відповідного денотата, умовну імітацію різноманітних звуків природного довкілля фонетичними засобами даної конкретної мови. Однак завдяки розповсюдженості явища звуконаслідування у сучасній корейській мові, а також багатству та різноманітності лексичних одиниць, які традиційно уналежнюють

до ономотопічних слів, у корейській лінгвістиці воно розглядається і тлумачиться значно ширше і глибше, ніж у європейській чи вітчизняній.

Корейська мова має різнотипні засоби відтворення звукових реалій. Вони є частиною культури корейського народу, оскільки обумовлюються фонетичними, лексичними і граматичними особливостями сучасної корейської мови, визначаються асоціаціями між звуками і їх відтворенням у мові.

Не дивлячись на те, що на сьогодні суперечливим і неоднозначним залишається питання щодо структури ономотопічних слів, корейська ономотопічна лексика традиційно розмежується на звуконаслідувальну лексику з акустичним денотатом (звуконаслідувальні слова) і на звуко символічну лексику з неакустичним денотатом (образотворчі слова). Проведене нами дослідження показало, що в корейській мові формальна структура ономотопів має дворівневу структуру.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробці класифікації ономотопічної лексики сучасної корейської мови.

Література

1. Возний Т.М. Словотвір дієслів в українській мові в порівнянні з російською та білоруською мовами – Т.М. Возний. – Львів : Вища школа, 1981. – 187 с.
2. Воронин С.В. Основы фоносемантики / С.В. Воронин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1982. – 244 с.
3. Воронин С.В. Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании: очерки и извлечения / С.В. Воронин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1990. – 200 с.
4. Гаценко І.О. Типологічні особливості звуконаслідувальних слів (на матеріалі української, російської та англійської мов) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / І.О. Гаценко ; Інституту мовознавства імені О.О. Потебні. – К., 2003. – 19 с.
5. Жанчипова Д.Б. Корень корейського звуко символічного слова / Д.Б. Жанчипова // Вестник Бурятского государственного университета. – 2010. – № 8. – С. 93–96.
6. Левицкий В.В. Семасиология / В.В. Левицкий. – Винница : Новая книга, 2006. – 512 с.
7. Мацько Л.І. Ономотопи в семантико-синтаксичній структурі речення – Л.І. Мацько // Граматичні аспекти української мови : зб. наук. Праць / відп. ред. Г.М. Удовиченко ; КДПІ імені О.М. Горького. – К. : КДПІ. – 1985. – С. 50–57.
8. Мацько Л.І. Семантика вигуків і звуконаслідувань – Л.І. Мацько // Українська мова і література в школі. – 1985. – № 2. – С. 56–62.
9. Карпіловська Є.А. Особливості семантики дієслів звучання в сучасній українській літературній мові – Є.А. Карпіловська // Структура і семантика мовних одиниць : збірник наукових праць. – 1985. – С. 45–50.
10. Кобелянська О.І. Ономотопоетична система сучасної японської мови (таксономічний, семасиологічний, функціональний та лінгводидактичний аспекти) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.13 «Мови народів Азії, Африки, аборигенів Америки та Австралії» – О.І. Кобелянська. – К., 2012. – 303 с.
11. Концевич Л.Р. Корееведение. Избранные работы / Л.Р. Концевич. – М. : Издательский дом «Муравей-Гайд», 2001. – 608 с.
12. Пак Г.А. Изобразительные слова в корейском языке : автореф. дис. ... канд. філол. наук / Г.А. Пак ; Ленинградский государственный университет им. А. А. Жданова. – Л., 1958. – 15 с.
13. Сундуева Е.В. Звуки и образы: фоносемантическое исследование лексем с корневыми согласными [r/m] в монгольских языках : [монография] / Е.В. Сундуева. – Улан-Удэ : Изд-во Бурятского научн. центра СО РАН, 2011. – 344 с.
14. Kim Young-Seok. Ideophones in Korean: A non-linear analysis – Yong-Seok Kim // Linguistics in the Morning Calm / Linguistic Society of Korea. – Seoul : Hanshin Publishing Co, 1988. – P. 443–466.
15. Lee Jin-Seong. Phonology and Sound Symbolism of Korean Ideophones : Ph. D. dissertation / Jin-Seong Lee ; Indiana University. – Bloomington, 1992. – 189 p.
16. Martin S.E. Phonetic symbolism in Korean / S.E. Martin // American Studies in Altaic Linguistics / ed. N. Poppe. – Bloomington : Indiana University Press., 2005. – P. 177–189.
17. 주경희. 교과학적 변환의 필요성과 방법 : 의성어의태어를 중심으로 / 주경희 // 배달말통권. – 2010. – 제41호. – 페이지 233–255.
18. 처선문학사. – 평양, 2010. – 페이지 28–34.
19. 김홍범. 한국어 교육을 위한 수준별 의성어 : 학위논문(석사) / 김홍범 ; 계명대학교 대학원 ; 한국학과, 2008. – 페이지 23–57.
20. 조창규. 의성어 의태어, 무엇을 어떻게 교육할 것인가 (How to teach Onomatopoeia and Mimetic Words) / 조창규 // 언어학. – 2012. – 제13권. – 제3호. – 페이지 61–84.
21. 김하명. 우리나라커칭문학 / 김하명. – 평양, 2011. – 페이지 47–53.